

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی

مریم میرزایی قلم‌خانی^۱

نهلله غروی نائینی^۲

چکیده

فاطمه زهرا (س) از جهات مختلف و برای تمامی انسان‌ها نعمت است. نعمت فرزند صالح، برای رسول‌الله (ص)؛ نعمت همسر شایسته، برای امیرالمؤمنین (ع)؛ نعمت مادر نمونه، برای فرزندانش به خصوص حسن و حسین (ع) و نه فرزندانشان؛ وسیله فیض الهی برای گذشتگان و مردم هم عصر خود و نیز آیندگان؛ نعمت هادی و راهنما برای انسان‌های هم عصر خود و آیندگان؛ نعمت الگو و اسوه برای همه انسان‌ها اعم از مرد و زن، چه در شئون اخلاقی، چه دینی و چه سیاسی؛ شفیع برای امت پیامبر اکرم (ص) و شیعیان علی (ع) و اولادش است. پس آن حضرت همانند ائمه (ع)، نعمتی است که روز قیامت درباره او از ما سؤال خواهد شد.

کلید واژه‌ها: نعمت، فاطمه، ام، اسوه، هدایت، شفاعت.

مقدمه

نعمت؛ خوشگوارِ زندگی و نیکو بودنِ حال و مرحمت به معنی، احسان و نیکی است که خداوند بر طبق آیه: «و ما بکم من نعمه فمن الله» (النحل، ۵۳)، یعنی: و هر نعمتی که دارید از خداست که به بندگانش عطا فرموده است. (ابن فارس، ۴۴۶/۵) که این

mirzaei_m183@yahoo.com

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.

naeeni_n@modares.ac.ir

۲- دانشیار دانشگاه تربیت مدرس.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۱۱/۱۱- تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۲/۵.

۸۸----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
نعمت‌هاغیر قابل شمارش است، «و إن تعدوا نعمت الله لا تحصوها» (ابراہیم، ۳)، یعنی:
و اگر نعمت خدا را شماره کنید، نمی‌توانید آن را به شماردرآورید. نعمت‌ها شامل
نعمت‌های دنیوی و اخروی است کہ به دو نوع معنوی باطنی و مادی ظاہری تقسیم
می‌شود. هیچ کسی نمی‌تواند بہ تنهایی آن‌ها را بہ بندہ بدهد، مانند: گوش و چشم و...
(ابن منظور، ۵۸۰/۱۲) دراصل، نعمت چیزی است کہ باعث مسرت و شادی می‌شود.
گفته شده است کہ نعمت، تنها شامل جنس انسان (قرشی، ۸۵/۷)، موجودات ناطق
(جن و انس و ملک) (راغب اصفہانی، ۸۱۵) و موجودات با شعور (جوادی آملی،
۵۱۶/۱) می‌شود. البتہ آن‌چہ از نعمت‌ها بہ موجودات فاقد شعور نیز می‌رسد و ملائیم
طبع ایشان است در شمار نعمت است. (همان) دلیل این اختصاص آن است کہ موجود
متنعم باشعور قدرت تشخیص امور سودمند از زیان‌بار را دارد و غیر او، فاقد چنین تمیز
و تشخیصی است. (همان)

فاطمه زہرا (س) نیز وسیلہ‌ای است کہ خداوند توسط ایشان بہ بندگانش احسان و
نیکی کردہ است. کسی است کہ خداوند او را برای بندگانش آفریدہ تا بہ عنوان فرزند،
ہمسرومادر؛ الگویی برای جامعہ انسانی بودہ، وسیلہ فیض خداوند، ہادی و شافع روز
قیامت و نعمتی برای انسان‌ها باشد.

در رابطہ با مقام شفاعت فاطمہ (س) باید گفت کہ بہ یقین ہر گناہکاری مورد شفاعت
آن حضرت قرار نمی‌گیرد. با توجہ بہ واژہ شیعہ (پیرو) و محب کہ در احادیث مربوط
بہ شفاعت آمدہ است، می‌توان بہ این نتیجہ رسید کہ افراد خاصی آن ہم در روز قیامت
و پس از سپری کردن کیفر، قسمتی از گناہان‌شان در برزخ، مشمول این نعمت
می‌شوند. (نک: جوادی آملی، ۲۱۰/۴)

نعمت بودن فاطمہ (س)

در مراجعہ بہ آیات قرآن و احادیث و بررسی انواع نعمت‌هایی کہ خداوند تبارک و تعالی
بہ انسان‌ها عطا فرمودہ است، مواردی وجود دارد کہ منطبق با حضرت فاطمہ (س) است،
بہ عبارت دیگر مصداق کامل آن نعمت‌ها، فاطمہ زہرا (س) می‌باشد. در این مقالہ سعی

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۸۹
 بر این است که نعمت بودن فاطمه زهرا (س) در جایگاه فرزند، همسر، مادر، الگو، وسیله فیض الهی، وسیله هدایت و شافع روز جزا، مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- جایگاه فرزندی

یکی از نعمت‌هایی که خداوند به انسان‌ها عطا فرموده، نعمت وجود فرزند است. «و الله جعل لكم من انفسكم ازواجاً و جعل لکم من انفسکم أزواجاً و جعل لکم من ازواجکم بنین و حفده» (النحل، ۷۲)، یعنی: و خدا برای شما از خودتان همسرانی قرار داد، و از همسران‌تان برای شما پسران و نوادگانی نهاد، که در پایان آیه، آن را به عنوان نعمت معرفی می‌کند. «و بنعمت من الله»؛ و در آیات دیگر به نعمت دادن فرزند به پیامبران اشاره شده است. «و وهبنا له اسحاق و یعقوب» (الانعام، ۸۴)، یعنی: و به او (ابراهیم) اسحاق و یعقوب را بخشیدیم؛ «و وهبنا له یحیی» (الانبیاء، ۹۰)، یعنی: و یحیی را به او (زکریا) بخشیدیم. (هم‌چنین نک: آل عمران، ۳۶ و ۳۹؛ الصافات، ۱۰۱ و ۱۱۲؛ ص، ۳۰ و...) رسول اکرم (ص) هم می‌فرماید یکی از پنج چیزی که نشانه سعادت انسان است، فرزندان نیک است (میرزای نوری، ۱۳/۲۹۲) و هم‌چنین امام صادق (ع)، یکی از پنج ویژگی را که در صورت نبود هر یک، زندگی انسان دچار نقصان می‌شود «الأنیسُ الموافق» (صدوق، خصال، ۲۸۴؛ حرّ عاملی، ۵۱/۲۰)، یعنی: همنشینی موافق معرفی می‌کند که یکی از مصادیق آن، فرزند صالح است. گفته شده که میراث خداوند از بنده مؤمن، فرزندی است که بعد از درگذشت پدر، خداوند را عبادت کند. (مجلسی، ۱۰۱/۱۰۱)، و برای او استغفار کند (طبرسی، ۲۱۸) و با اعمالش باعث آمرزش او شود. (حرّ عاملی، ۱۶/۳۳۸) امام علی (ع) می‌فرماید: «ما سالت ربی أولاداً نضر الوجه و لا سألته ولداً حسن القامه، و لکن سالت ربی أولاداً مطیعین لله و جلین منه، حتی اذا نظرت الیه و هو مطیع لله قرّت عینی» (مجلسی، ۹۸/۱۰۱) یعنی: از خداوند فرزندان زیبارو و بلند قامت نخواستم، بلکه فرزندان مطیع و ترسان از خداوند خواستم تا این‌که هر بار به آن‌ها می‌نگرم در حالی که مطیع خداوند هستند، چشمانم روشن شود.

۹۰----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
در باره فرزند دختر ہم در حدیث آمده است کہ اگر فرزند دختر را ادب بیاموزی و
خوب تعلیمش دهی، خداوند بہ خاطر او نعمتہای گرفتہ شدہ را بہ پدرش بازمی گرداند
و باعث دوری او، از آتش می شود. (مقی ہندی، ۴۵۲/۱۶) بنابراین، فرزند از بزرگترین
و آشکارترین نعمتہا است، زیرا اساسی تکوینی دارد و ساختمان مجتمع بشری بر آن بنا
می شود و اگر فرزندی نبود مجتمعی تشکیل نمی شد. (طباطبایی، ۲۹۷/۱۲)

حال تصور کنید این فرزند کہ نعمت است، فردی چون فاطمہ زہرا (س) باشد کہ برای
پیامبر اکرم (ص) نعمتی بزرگ است، زیرا کہ زمینہ ادامہ نسل رسول اللہ (ص) و
ذخیرہ دار حجت های الہی می باشد و خداوند ہم بہ پیامبر (ص) فرمود: «أنا اعطیناک
الکوثر» (الکوثر، ۱)، یعنی: ما تو را کوثر دادیم. در این صورت نعمتی وصف ناپذیر
خواہد بود. این نعمت الہی ویژگی های عالی و گاہ منحصر بہ فردی دارد. زیرا کہ زمینہ
تشکیل نطفہ او از میوہ های بہشتی بودہ، (صدوق، امالی، ۵۴۶) و در دوران حمل، با
مادر سخن می گفته است؛ امام صادق (ع) می فرماید: «فاطمہ تحدّثنا من بطنها» (صدوق،
امالی، ۶۰۹؛ ابن شہر آشوب، ۱۱۸/۳)، یعنی: فاطمہ در بطن مادر با او سخن می گفت؛
ہنگام بہ دنیا آمدنش جمعی از زنان بہشتی بر بالین مادرش خدیجہ (س) حاضر شدند.
(صدوق، امالی، ۶۹۱) همان کسی کہ خداوند خود برای او نام انتخاب کردہ کہ از جملہ
نام های مبارکش فاطمہ است و رسول اللہ (ص) فرمود: «أما سمیت فاطمہ لأنّھا فطمت
ہی و شیعتها و ذریتها من النار» (صدوق، عیون اخبار الرضا (ع)، ۷۸/۱)، یعنی: بہ راستی
او، فاطمہ نامیدہ شد زیرا او و شیعیان و فرزندان اش از آتش دوزخ دورند.

«زہرا» یعنی کسی کہ نور و درخشندگی از او متجلی می شود. (بخشایشی، ۳۰۵/۳)
و در توصیف این نور گفته شدہ است: «فلم یزل ذلک النور فی وجہها حتی ولدالحسین
فہو یتقلّب فی وجوہنا الی یوم القیامہ فی الائمہ منّا اہل البیت امام بعد امام» (صدوق،
علل الشرائع، ۱۸۱/۱)، یعنی: این نور پیوستہ بر چہرہ او بود تا این کہ حسین (ع) بہ دنیا
آمد، پس آن نور تا روز قیامت در چہرہ ما ائمہ اہل بیت (ع) امامی بعد از امام
دیگر وجود دارد.

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۹۱

او «معصومه» است زیرا که دور از گناه است. «شفیعه» است، زیرا که دارنده مقام شفاعت است و محدثه است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «سمیت فاطمه محدثه، لان الملائکه کانت تهبط من السماء فتنادیها کما کانت تنادی مریم بنت عمران، فتقول: یا فاطمه! ان الله اصطفاک و طهرک علی نساء العالمین، یا فاطمه، افتی لربک» (صدوق، علل الشرائع، ۱۸۲/۱)، یعنی: فاطمه محدثه نامیده شد زیرا که فرشتگان از آسمان بر ایشان وارد می‌شدند و همانگونه که مریم را ندا می‌دادند ایشان را هم ندا می‌دادند و می‌گفتند: ای فاطمه! خداوند تو را برگزید و پاک کرد و بر زنان عالم برتری داد. ای فاطمه! فرمانبردار پروردگارت باش. این که جبرئیل در مدتی کوتاه بارها نزد حضرت زهرا (س) نازل می‌شود، مسأله ساده‌ای نیست. در جایی بیان نشده که این جریان برای کسی جز انبیاء عظام پیش آمده باشد. در مورد ائمه نیز وارد نشده که جبرئیل بر آنها نازل شده باشد. این مسأله به دلیل وسعت روح فاطمه (س) بوده که میان روح او و جبرئیل تناسب برقرار بوده است و... (خمینی، ۱۴/۱۹، ۲۱ و ۲۲)

همان کسی که به خاطر محبت و انس و رابطه عاطفی که با پدرش، رسول الله (ص) داشت، «ام اییها» نامیده شد. (مجلسی، ۱۸/۴۳) او برترین بانوی اسلام، بلکه برترین بانوی جهان «سیده نساء العالمین» است. (کلینی، ۴۵۹/۱؛ صدوق، امالی، ۱۷۵) رسول اکرم (ص) فرمودند: «فاطمه خلقت حوریه فی صوره انسیه» (صدوق، امالی، ۵۴۶؛ میرزای نوری، ۳۷/۲؛ طبری، ۱۴۶)، یعنی: فاطمه حوری در صورت انسان آفریده شده است. گفته شده که سوره انسان در شأن اهل بیت (ع) نازل شده و طی آن به انواع نعمتها اشاره شده جز «حورالعین»، که این عدم ذکر به خاطر بزرگداشت مقام فاطمه (س) است. (ابن شهر آشوب، ۱۰۶/۳) زیرا که به طور قطع و یقین در کنار وجود مبارک فاطمه زهرا (س) هیچ حورالعینی، جایگاهی نخواهد داشت و با توجه به روایات، او خود حوری در شکل انسان است.

فاطمه (س) نعمت است برای پدری که خود برترین آفریده خداست و اگر او نبود افلاک آفریده نمی‌شد: «لولاک لما خلقت الافلاک» (مجلسی، ۲۸/۱۵)، یعنی: اگر تو (ای

۹۲----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
محمد) نبودی، افلاک را نمی آفریدم؛ و این ذات مقدس، علت و دلیل آفرینش است.
(کجوری، ۱/ ۳۱۸) همان خدایی کہ درباره رسول الله (ص) چنین فرمود، درباره
حضرت زہرا (س) نیز بہ پیغمبر (ص) فرمود: «لولا فاطمہ ما خلقتکما» (مرندی،
۱۴ و ۱۸۷) اگر فاطمہ نبود، تو و علی را نمی آفریدم؛ کہ این موضوع بہ جایگاہ بالای
فاطمہ زہرا (س) اشارہ دارد.

آن گاہ کہ با بہ دنیا آمدن حضرت فاطمہ زہرا (س) دشمنان رسول الله (ص)، آن
حضرت را بہ سبب نداشتن پسر، ابتر و بی عقبہ خواندند، خداوند سورہ کوثر را نازل
فرمود و در آیہ دوم خطاب بہ پیامبر اکرم (ص) فرمود: «فصل لربک وانحر»، یعنی: پس
برای پروردگارت نماز گزار و قربانی کن؛ کہ امر بہ نماز و نحر شتر، کہ متفرع بر جملہ
«إنا اعطیناک الکوثر» شدہ، از باب شکر نعمت است، و چنین معنا می دہد، حال کہ ما
بر تو منت نہادیم و خیر کثیرت دادیم این نعمت بزرگ را با نماز و نحر، شکرگزاری
کن. بعدہا ہم، همگان دیدند کہ نسل پیامبر اکرم (ص) از طریق دخترش، ادامہ پیدا
کرد بہ طوری کہ سلسلہ جلیل القدر امامت از آن حضرت بہ وجود آمدند.

رسول الله (ص) ہم بہ جایگاہ و مقام این نعمت آگاہ بود و او را پارہ تن خود معرفی
می کرد. «فاطمہ بضعة منی» (صدوق، امالی، ۱۶۵ و ۵۷۵؛ خصال، ۵۷۲) عزیزترین و
محبوبترین مردم نزد خود و روح و جانش می نامید «فاطمہ روحی التی بین جنبی»
(مرعشی، ۱۰/ ۱۸۴) و او را می بوسید و علت این کار را بوی بہشتی فاطمہ اعلام
می کرد: «فاطمہ حوراء انسیہ فإذا اشتقت الی الجنۃ شممت رائحة فاطمہ» (صدوق، علل
الشرائع، ۱/ ۱۸۴؛ امینی، ۳/ ۱۸)، یعنی: فاطمہ حوری بہ شکل انسان است ہر گاہ مشتاق
بہشت می شوم او را می بویم. و بالاخرہ او را بسیار مورد اکرام قرار می داد بہ طوری کہ
خارج از تصور انسان است. (نک: مجلسی، ۲۲/ ۲۳۶)

۲- جایگاہ ہمسری

یکی دیگر از نعمت هایی کہ خداوند بہ انسان ها عطا فرمودہ، نعمت ہمسر است. «والله

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۹۳

جعل لكم من انفسكم أزواجاً» (النحل، ۷۲)، یعنی: و خدا برای شما از خودتان همسرانی قرار داد. که در ادامه آیه از آن به عنوان نعمت یاد شده است. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «من سعادة المرء الزوجة الصالحة» (حرّعاملی، ۴۱/۲۰؛ کلینی، ۳۲۷/۵) یعنی: از سعادت مرد داشتن همسر صالح است. و امام صادق (ع) نیز یکی از پنج ویژگی که در صورت نبود هر یک از آن موارد، زندگی انسان دچار نقصان می شود را «الأنیس الموافق» معرفی می کند که یکی از مصادیق آن زن صالح است. (صدوق، خصال، ۲۸۴؛ حرّعاملی، ۵۱/۲۰)

بنابراین فاطمه زهراء (س) برای امیرالمؤمنین (ع) نعمت است زیرا که به واقع، او همسری صالح و برترین زنان عالم است. این دو بزرگوار کفو و هم شأن هم بودند و به فرموده ابو عبد الله (ع) اگر علی نبود، تا قیامت همتایی در روی زمین برای فاطمه (س) نبود. (صدوق، امالی، ۶۸۸) حضرت علی (ع) هم پس از شنیدن پاسخ مثبت از فاطمه زهراء (س) برای ازدواج، به نعمت بودن چنین همسری اعتراف کرد (فرات کوفی، ۴۱۵) و آیه «رب أوزعنی أن أشکر نعمتک الّتی انعمت علیّ» (الاحقاف، ۱۵)، یعنی: پروردگارا، در دلم افکن تا نعمتی را که به من ارزانی داشته ای سپاس بگزارم؛ را تلاوت فرمود، و بارها پیش آمد که به وجود فاطمه (س) و ازدواج با او مباحثات می نمودند: «ولی الفخر بفاطمة و أیها ثم فخری برسول الله إذ زوجنیها» (قمی، شاذان، ۷۵؛ کجوری، ۵۶۵/۱) یعنی: من به فاطمه افتخار می کنم و به پدرش رسول الله که فاطمه را به تزویج من درآورده است. این نعمت آن قدر بزرگ است که پیامبر اکرم (ص) نیز معترف به آن بودند و به امیرالمؤمنین (ع) فرمودند: ای علی! تو چیزی داری که من مثل آن را ندارم، تو همسری چون فاطمه داری. (ابن شهر آشوب، ۱۹/۲)

در آیه «و اذ تقول للذی انعم الله علیه و انعمت علیه أمسک علیک زوجک» (الاحزاب، ۳۷)، یعنی: و آن گاه که به کسی که خدا بر او نعمت ارزانی داشته بود و تو [نیز] به او نعمت داده بودی، می گفتی: همسرت را پیش خود نگاه دار. همسر و زن به عنوان نعمت معرفی شده است. (طباطبایی، ۳۲۲/۱۶) و اوج زیبایی رابطه بین دو همسر در آیه

۹۴----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
 «و من آیاتہ ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا إلیہا و جعل بینکم مودہ و رحمۃ
 إن فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون» (الروم، ۲۱)، یعنی: و از نشانہ‌های او این کہ از
 [نوع] خودتان ہمسرانی برای شما آفرید تا بدانہا آرام گیرید، و میان‌تان دوستی و
 رحمت نہاد. آری، در این [نعمت] برای مردمی کہ می‌اندیشند قطعاً نشانہ‌هایی است.
 بیان شدہ است و باید گفت کہ اوج مودت و رحمت در زندگی مشترک این دو
 بزرگوار بہ چشم می‌خورد بہ طوری کہ امیرالمؤمنین (ع) از وجود آن حضرت آرامش
 می‌گرفت و بہ واقع، این مودت و رحمت، در زندگی آنان قابل مشاہدہ بود. حتی زمانی
 کہ برای امیرالمؤمنین (ع) مشکلی پیش می‌آمد، حضور فاطمہ (س) قوت قلب و وسیلہ
 آرامش آن حضرت بود، بہ طوری کہ ایشان می‌فرمایند: «فاطمہ ہرگز من را بہ خشم
 نیاورد و بہ کاری وادار نکرد، ہربار کہ بہ او می‌نگریستم، غم و اندوہ من برطرف
 می‌شد». (اربلی، ۳۷۳/۱)

مسئلہ دیگر دربارہ ہمسر این است کہ ہمسر برای انسان مایہ زینت و پوشش است:
 «هن لباس لکم وأنتم لباس لهن» (البقرہ، ۱۸۷)، یعنی: آنان برای شما لباسی ہستند و
 شما برای آنان لباسی ہستید؛ علی (ع) و فاطمہ (ع) کاملاً مناسب ہم بودند، و جبرئیل
 نیز ازدواج ایشان را ازدواج دو نور معرفی می‌کند. (طبری، ۹۳) کہ نشانہ کفویت کامل
 آن دو است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «لولا أن أميرالمؤمنين تزوجها لَمَا كان لها كفوي إلى
 يوم القيامة علی وجه الارض آدم فمن دونه» (صدوق، خصال، ۴۱۴؛ طبری، ۸۰)، یعنی:
 اگر علی نبود تا با فاطمہ ازدواج کند، تا روز قیامت بر روی زمین از ایشان و غیر آن
 برای او کفوی پیدا نمی‌شد.

ہم‌چنین قرآن، زن را بہ عنوان کشت‌زار معرفی می‌کند: «نساوکم حرث لکم» (البقرہ،
 ۲۲۳)، یعنی: زنان شما کشت‌زار شما ہستند. یعنی زن وسیلہ‌ای برای بقاء نوع بشر
 است و در مورد فاطمہ، وسیلہ بقاء نسل حضرت علی (ع) و بہ وجود آمدن ائمہ
 اطہار (ع) است کہ برترین و جلیل‌القدرترین نسل است و ہمہ، ہادیان و رہبران امت
 بہ شمار می‌روند.

فاطمه (سلام الله عليها)، نعمت الهی ----- ۹۵

حضرت علی (ع) خود، به نعمت بودن همسر، کاملاً آگاه است، به طوری که طی حدیثی می فرماید: «و اما حق الزوجه و اما حق الزوجه فان تعلم ان الله عزوجل جعلها لك سكنا وانا فتعلم ان ذلك نعمه من الله عزوجل فتكرمها و ترفق بها» (صدوق، من لا يحضره الفقيه، ۶۲۱/۲)، یعنی: و اما حق همسر، بدان که خداوند عزوجل او را مایه آرامش و انس تو قرار داد، پس بدان که او نعمتی از جانب خداوند است، بر تو واجب است که او را بزرگ داری، و با او مدارا کنی؛ علی (ع) خود با فاطمه براساس رفق و مدارا و محبت رفتار می کرد؛ چنان که در این باره می فرماید: «به خدا سوگند که فاطمه را خشمگین نکردم و او را به کاری وادار نکردم». (اربلی، ۳۷۳/۱) نشانه دیگر قدر شناسی علی (ع) نسبت به فاطمه (س) این است که هرگز این اندیشه در ذهن او خطور نکرد که با وجود فاطمه با زنی دیگر ازدواج کند. این موضوع از زندگی آن حضرت کاملاً مشخص است. امام صادق (ع) نیز می فرماید: «حرم الله النساء علی علی مادامت فاطمة حیه» (ابن شهر آشوب، ۱۱۰/۳)، یعنی: تا زمانی که فاطمه زنده بود؛ خداوند زنان را بر علی حرام کرد. علاوه بر این در سرای آخرت نیز فاطمه، یگانه همسر علی (ع) از بین زنان دنیایی خواهد بود به طوری که پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «در آخرت برای حضرت علی (ع)، غیر از فاطمه (س) همسری از زنان دنیا نخواهد بود». (ابن شهر آشوب، ۱۰۶/۳) خلاصه باید گفت که علی (ع) برای علی شدنش به فاطمه (س) محتاج بود و فاطمه (س) نیز برای فاطمه شدن به علی (ع) نیاز داشت. (قائمی، ۱۱۵)

۳- جایگاه مادری

نعمت دیگر، نعمت وجود والدین و بخصوص مادر است. رسول الله (ص) فرمود: «الجنة تحت اقدام الامهات» (متقی هندی، ۴۶۱/۱۶)، یعنی: بهشت زیر پای مادران است. و فخر رازی می گوید: «نعمت والدین بعد از نعمت وجود پروردگار بالاترین نعمتها بر بنده است.» (فخر رازی، ۵۸۶/۳) زیرا که فرزندان را در دامان پر مهر خود پرورش می دهد: «و وصینا الانسان بوالديه حملته امه وهنأ علی وهن و فصاله فی عامین أن

۹۶-----منهاج - سال هفتم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۰

اشکرلی و لوالدیک» (لقمان، ۱۴)، یعنی: و انسان را درباره پدر و مادرش سفارش کردیم مادرش به او باردار شد، سستی بر روی سستی. و از شیر بازگرفتنش در دو سال است. [آری، به او سفارش کردیم] که شکرگزار من و پدر و مادرت باش؛ پس صدیقه طاهره به عنوان مادری نمونه، نعمتی برای فرزندان و امامان نسل خود است. مادری که رهبران آینده اسلام را می‌پروراند و تحولات جهان اسلام از او منشأ می‌گیرد. او مادری شهید پرور بود که فرزندان تربیت کرد که همه رهبر، تاریخ‌ساز، رزمنده، روشنگر و افشاگر بودند. (قائمی، ۱۲۲) او به فرزندانش درس اخلاق، بندگی و خود سازی آموخت. فاطمه به عنوان مادر، نعمتی است برای امامان که خود بزرگترین نعمت و مصداق کامل نعمت (کلینی، ۲۱۷/۱) در قرآن هستند.

علاوه بر ائمه (ع) که در دامان آن بانوی بزرگوار تربیت شده‌اند، باید به تربیت فرزندی دیگر نیز اشاره کرد که همان زینب کبری (س) می‌باشد. تربیت زینب به صورتی بود که از او زنی صبور و شجاع و موقعیت شناس ساخت و مانند مادر، حامی و پیرو رهبر و امام زمان خود، و پیام‌آور عاشورا و حماسه حسینی شد.

حال قرآن، وظیفه درقبال این نعمت الهی را احترام گذاشتن به او بیان می‌کند. (البقره، ۸۳؛ النساء، ۳۶؛ الانعام، ۱۵۱؛ الاسراء، ۲۳) «بالوالدین إحساناً»، یعنی: و به پدر و مادر احسان کنید. و حتی پیامبر اکرم (ص) در جواب فردی که از ایشان پرسید: به چه کسی نیکی کنم؟ سه بار فرمود: «به مادرت نیکی کن.» (حرّعاملی، ۴۹۱/۲۱) با مراجعه به روایات و سخنان ائمه (ع) درباره این مادر گرامی، می‌توان به اوج محبت و احترام آنان نسبت به مادر گرامیشان پی برد. برای نمونه امام صادق (ع) در تبیین آیه نور منظور از «مشکات» و «کوکب درّی» را حضرت فاطمه (س) معرفی کرده و در توضیح واژه نور، منظور از آن را امامان از میان فرزندان «فاطمه» (ع) بیان می‌کند. (کلینی، ۱۹۵/۱) و این نشان دهنده ارزشی است که برای آن بانوی بزرگوار قائل هستند و با افتخار، نام آن مادر بزرگوار را کنار نام خود می‌آورند و آن حضرت را با لفظ مادر (نعمانی، ۷۰) یاد می‌کنند. آنان نسبت فرزندی با فاطمه (س) را مایه مباهات و افتخار برای خود می‌دانند. در پاورقی کتاب بحارالانوار آمده است که یکی از پرشورترین یادآوری‌های

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۹۷

امام حسین (ع) از مادر عزیزش، در لحظه بسیار حساس و سرنوشت ساز ایام حرکت به سوی کربلا است. در آن هنگام که لحظات می‌رفتند تا عظیم‌ترین حادثه تاریخ خونبار اسلام را در تداوم توقف ناپذیر خویش ثبت کنند، امام حسین (ع) با شکیبایی و متانتی که از چنان بزرگمرد جاودانه‌ای سزاوار و شایسته است، با تعبیری بسیار زیبا و باشکوه از مادر عزیز یاد می‌کند و با زیباترین و شایسته‌ترین کلمات، طهارت و عصمت و عظمت مادر خویش را بیان می‌دارد. آنجا که می‌فرماید: «هیهات منی الذلّة یابی الله ذلک لنا و رسوله و المومنون و حجور طابت و طهرت» (مجلسی، ۱۶۲/۷۴)، یعنی: ذلت از ما دور است، خداوند و رسولش و مؤمنان و دامانی که پاک‌اند آن را از ما دور کردند. فاطمه زهرا را با عنوان کسی که دامان‌اش از گناه پاک است معرفی می‌کند و یکی از دلایل دوری از ذلت را منتسب بودن به آن حضرت می‌داند.

۴- اسوه بودن

یکی از نعمت‌هایی که در این جهان شامل حال انسان‌ها شده، نعمت داشتن اسوه و الگو است تا انسان با الگو برداری از آن، راه را بشناسد و در مسیر سیر به سوی خداوند گام بردارد. قرآن کریم الگوهایی را برای انسان‌ها معرفی می‌کند. برجسته‌ترین الگوی مطرح شده در قرآن وجود پیامبر اکرم (ص) است که به عنوان الگویی نیکو برای انسان‌ها معرفی شده است. «لقد کان فی رسول الله اسوة حسنة» (الاحزاب، ۲۱)، یعنی: قطعاً برای شما در [اقتدا به] رسول خدا سرمشقی نیکوست، و هم‌چنین حضرت ابراهیم: «قد کانت لکم اسوة حسنة فی ابراهیم» (الممتحنه، ۴)، یعنی: قطعاً برای شما در [پیروی از] ابراهیم سرمشقی نیکوست. فاطمه نیز به دلیل این‌که نزدیکترین «فاطمه منی» (حرّ عاملی، ۲۳۲/۲۰)، یعنی: فاطمه از من است. و شبیه‌ترین افراد به پیامبر بود، (الغدیر، ۳۱۲/۲) و این شباهت تا حدی بود که عایشه می‌گوید که من کسی را شبیه به پیامبر در سکوت، بیان دلیل، هدایت و سخن گفتن و نشست و برخاست مثل فاطمه ندیدم. (امینی، ۱۸/۳) فاطمه زهرا هم که یکی از اهل بیت پیامبر است، (صدوق، علل

۹۸----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
 الشرائع، (۳۴/۱) و بہ دلیل داشتن مقام عصمت، (ابن شہر آشوب، ۱۱۲/۳) و ہمچنین
 خلاصہ و نتیجہ آل ابراہیم بودن، (کجوری، ۵۳۷/۱) و نزول جبرئیل بر او، و موارد
 بسیار زیاد دیگر، بہ طور قطع و یقین الگویی نیکو برای بشریت است. امام موسی بن
 جعفر (ع)، یکی از افرادی را کہ بہ عنوان اسوہ و الگو، برای خود معرفی می‌کند،
 حضرت زہرا (س) است: «لی برسول اللہ اسوۃ و بامیرالمومنین و فاطمہ و الحسن و
 الحسین علیہم السّلام» (طوسی، الغیبہ، ۴۲)، یعنی: برای من در رسول خدا و
 امیرالمؤمنین و فاطمہ و حسن و حسین (ع)، سرمشق و اسوہ است.

پس فاطمہ زہرا (س) نعمت الہی است، بہ دلیل این کہ از اہل بیت و شجرۂ نبوت
 است و جایگاہ نزول فرشتگان و معدن علم (کلینی، ۲۲۱/۱) و حجت الہی است و دارای
 مقام عصمت است، از ہمہ لحاظ و برای ہمہ افراد الگو می‌باشد و ہمگان باید در تمام
 مراحل زندگی بہ او تاسی جویند. او برای فرزندان الگوست، زیرا کہ خود فرزند
 نیکوست؛ برای زنان الگوست زیرا کہ ہمسری آرامش بخش است، و برای مادران
 الگوست زیرا کہ فرزندان خود را بہ بہترین صورت تربیت کردہ است. اما در درجات
 بالاتر برای ہمہ انسانہا الگوست، در اطاعت و حمایت از امام زمان خود، بہ طوری کہ
 اولین شہید حمایت از امام و ولی زمان خود می‌باشد و درست در زمانی کہ علی (ع)
 مأمور بہ سکوت است، او زبان گویای امام خود می‌شود تا مردم را از زبان رسول
 اللہ (ص) آگاہ کردہ و حقّ بہ تاراج رفتہ امام و ولیّ خود را باز پس گیرد. الگوست بہ
 عنوان عبد مطیع پروردگارش کہ نمونہ آن عبادت‌های طولانی آن حضرت است. (ابن شہر
 آشوب، ۱۱۹/۳) تا جایی کہ امامان و اولیای الہی کہ ہادی و رہبر امت و برگزیدہ گان
 الہی هستند و خود الگو و اسوۃ مردم هستند، او را بہ عنوان الگوی خود معرفی می‌کنند.

۵- وسیلۂ فیض الہی

فاطمہ نعمت است زیرا کہ وسیلۂ فیض الہی برای ہمہ انسانہا، از گذشتہ تاریخ تا روز
 قیامت است. در دعای جامعہ کبیرہ آمدہ است: «السلام علیکم یا اہل البیت النبوة... معدن

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۹۹

العلم و منتهی الحلم و اصول الکرم و اولیاء النعم» (صدوق، من لایحضره الفقیه، ۶۰۹/۲-۶۱۷؛ طوسی، تهذیب الأحکام، ۶/۹۵)، یعنی: سلام بر شما ای اهل بیت پیامبر، ای سرچشمه علم، ای منتهای بردباری و پایه‌های بخشش و صاحبان نعمت» و فاطمه (س) به گواه آیه تطهیر (مجلسی، ۲۱/۲۸۱) و حضور او در زمان نزول آیه در زیر کساء به همراه پیامبر و خانواده خود، از اهل بیت رسول خداست.

به طوری که از روایات برمی آید، آفرینش حضرت فاطمه (س) قبل از آفرینش آدم و حوا بوده است. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «خداوند، من، علی، فاطمه، حسن و حسین را قبل از آدم آفرید و آسمان‌ها و زمین از نور دخترم فاطمه آفریده شده و نور فاطمه از نور خداوند است و دخترم فاطمه از آسمان‌ها و زمین برتر است.» (مجلسی، ۱۵/۱۰ و ۱۱) پس از آفرینش آدم و حوا، جبرئیل فاطمه زهرا (س) را به آن دو معرفی می‌کند که او دختر محمد (ص) و فرزند آدم است و در آخر الزمان خواهد بود. (اربلی، ۲/۸۳) زمانی که آدم (ع) به ساق عرش نگریست، نام پنج تن را بر روی مکتوبه‌ای دید و از خداوند درباره آنان پرسید و خداوند تعالی به او فرمود: «هولاء من ذریتک و هم خیر منک و من جمیع خلقی و لو لاهم ما خلقتک و لا خلقت الجنه و النار و لا سماء و الارض...» (شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا (ع)، ۲/۲۷۴؛ معانی الأخبار، ۱۲۴)، یعنی: اینان از فرزندان تو هستند و از تو و از همه آفریدگانم بهتر هستند و اگر آنان نبودند تو و بهشت و جهنم، و آسمان و زمین را نمی‌آفرید. البته باید به این نکته اشاره کرد که منظور از آفرینش اهل بیت (س)، آفرینش نورانی آنان بوده، نه آفرینش جسمانی، زیرا که آفرینش جسمانی آدم (ع) و حوا پیش از اهل بیت بوده است.

بنابر روایات، اگر حضرت آدم، پس از نافرمانی از خداوند، از پنج تن، و حوا از فاطمه (س) درخواست نمی‌کرد، نعمت‌های دائمی بهشتی بر آنان حرام می‌شد، ولی با توسل به فاطمه (س) دوباره به منزل اصلی خود بازگشتند و دعایشان قبول و توبه‌شان مورد پذیرش قرار گرفت. (کجوری، ۱/۵۳۴ - ۵۳۵) هم‌چنین نجات نوح و بقیه ساکنان کشتی نیز به خاطر تمسک به ولایت فاطمه (س) و پدر و همسر و فرزندان او بود. (سید بن طاووس، ۱۲) در روایت آمده است که فاطمه زهرا (س) برای مردان و زنان

۱۰۰----- منہاج - سال ہفتم، شماره دوازدهم، بہار و تابستان ۱۳۹۰
مؤمن بسیار دعا می کرد و ہم سایہ را بر خود مقدم می دانست «الجار ثم الدار»
(صدوق، علل الشرائع، ۱/۱۸۲)، یعنی: اول ہم سایہ بعد اہل خانہ. انبیاء الوالعزم و
دیگر پیامبران باتوسل بہ علی (ع) و فاطمہ (س) از ہلاکت نجات پیدا می کردند.
(کجوری، ۱/۵۴۱)

ما با اعتقاد برگرفته از قرآن «و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل اللہ أمواتاً بل احياء
عند ربهم یرزقون» (آل عمران، ۱۶۹)، یعنی: ہرگز کسانی را کہ در راہ خدا کشتہ
شدہ اند، مردہ میندار، بلکہ زندہ اند کہ نزد پروردگارشان روزی دادہ می شوند.
و روایات، معتقدیم کہ حضرات معصومین (علیہم السلام) حاضر و ناظر بر ما ہستند
و بعد از شہادت شان، همانند زمان حیات شان، ہم چنان از فیوضات الہی شان بہ ما
بہرہ می رسانند و ما مشمول دعای آنان ہستیم و در دعاہای خود آنہا را کہ واسطہ
فیوضات الہی ہستند، برای اجابت دعاہایمان، واسطہ قرار می دہیم: «فانکم وسیلتی
الی اللہ و بحبکم و بقربکم ارجو نجاہ من اللہ» (مفاتیح الجنان، دعای توسل) یعنی:
بی گمان شما وسیلہ ای بہ سوی خداوند می باشید، و بہ دوستی و نزدیکی شما، امید
نجات از (غضب) خداوند را داریم. فاطمہ زہرا (س) بہ خاطر جایگاہ ویژه ای کہ
در درگاہ الہی دارد، یکی از مهم ترین افرادی است کہ ہمگان برای برآورده شدن
حاجاتشان در درگاہ الہی بہ او متوسل می شوند: «یا فاطمہ الزہراء، یا بنت محمد، یا قرہ
عین الرسول، یا سیدتنا و مولاتنا انا توجھنا واستشفعنا و توسلنا بک الی اللہ و قدمناک بین
یدی حاجاتنا یا وجیہہ عند اللہ اشفعی لنا عند اللہ» (مفاتیح الجنان، دعای توسل)، یعنی: ای
فاطمہ زہرا! ای دختر محمد! ای نور دیدہ رسول! ای بانو و مولای ما! ما بہ تو رو
آوردیم و تو را شفیع قرار دادیم و بہ وسیلہ تو بہ درگاہ خداوند توسل جستیم، و برای
حاجات خود، تو را پیش داشتیم. ای آبرومند نزد خداوند! نزد خداوند شفیع ما باش.
آن گونه کہ از روایات برمی آید، حتی ائمہ (ع) نیز بہ آن حضرت توسل می جستند. از
جملہ امام باقر (ع) کہ ہرگاہ دچار بیماری می شدند نام آن حضرت را می بردند.
(بخشایشی، ۳/۴۰۵)

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۱۰۱

۶- نعمت هدایت

یکی دیگر از مهم‌ترین نعمت‌هایی که خداوند به انسان‌ها عطا فرموده، نعمت هدایت است که برای رساندن این نعمت به آن‌ها، افرادی را انتخاب کرده‌است که راهنمای آن‌ها باشند. آن‌گونه که از آیات و روایات بر می‌آید، اهل بیت پیامبر اکرم (ص) وسیله هدایت انسانها هستند و هدف از وجودشان هدایت انسان‌ها به سوی رستگاری است. پیامبر (ص) فرمود: «نحن کلمه التَّقوی و سبیل الهدی و المثل الاعلی و الحجه العظمی و العروه الوثقی» (حویزی، ۱۸۱/۴)، یعنی: ما کلمه تقوی، و راه هدایت، و نمونه برتر، و حجت بزرگ و ریسمان مستحکم هستیم. و فرمودند: «مثل اهل بیتی مثل سفینه نوح من ركبها نجا و من تخلف عنها غرق» (متقی هندی، ۹۴/۱۲)، یعنی: مثل اهل بیت من مانند کشتی نوح است هرکس بر آن سوار شود نجات می‌یابد و هرکه تخلف کند غرق می‌شود؛ و خداوند طی حدیث قدسی به پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «انصب اهل بیتک علماً للهدایه، و اودع اسرارهم من سرّی بحیث لا یشکل علیهم دقیق، و لا یغیب عنهم خفی، واجعلهم حجّتی علی بریّتی و المنبّهین علی قدری و المطلّعين علی اسرار خزائنی» (عاشور، ۹۷) یعنی: ای پیامبر اهل بیت‌ات را علم و نشانه‌ای برای هدایت قرار بده و اسرارم را برای آن‌ها به ودیعه بگذار به‌طوری‌که هیچ نکته دقیقی برای آن‌ها مشتبه نشود و چیزی برای آن‌ها پنهان نماند، و آنان را بر آفریده‌هایم حجت قرار ده تا قدر و ارزش من را یادآوری کنند، و نسبت به خزائن من مطلع و آگاه باشند. و پیامبر اکرم (ص) نیز با دعا نعمت هدایت‌گری را از خداوند برای خانواده‌اش می‌خواست: «اللهم فاجعل عتری الهادیه من علی و فاطمه» (طبری، ۱۰۱)، یعنی: خداوند! عترت هادیه را از نسل علی و فاطمه قرار ده.

با توجه به روایات فراوان، فاطمه (س) نیز جزء اهل بیت پیامبر (ص) است به‌طوری که حدیث کساء که به اهل بیت (ع) اشاره دارد، درباره او و پیامبر و علی و حسن و حسین (ع)، ایراد شده است، و پیامبر اکرم (ص) برای تبیین این موضوع که اهل بیت چه کسانی هستند هر بار که برای نماز از کنار خانه آن بانوی گرامی عبور می‌کردند

۱۰۲-----منهاج - سال هفتم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۰
می فرمودند: «السلام علیکم یا اهل البیت و رحمة الله و برکاته، الصلاه»؛ «انما یرید الله
لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا» (الاحزاب، ۳۳)، یعنی: خدا فقط
می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.
(اربلی، ۸۴/۲) تابدین وسیله اهل بیت را به مسلمانان بشناساند. در ادامه، پیامبر اکرم (ص)
جایگاه اهل بیت را برای مردم تبیین می فرماید: «اجعلوا اهل بیتی منکم مکان الرأس من
الجسد و مکان العینین من الرأس، فان الجسد لا یهدی الا بالرأس و لا یهدی الرأس الا
بالعینین» (طوسی امالی، ۴۸۲) یعنی: اهل بیت من را نسبت به خودتان در مکان سر نسبت
به بدن قرار دهید، و در مکان دو چشم برای سر، زیرا که بدن تنها به وسیله سر، و سر
به وسیله دو چشم راه می یابد. که طی این حدیث لزوم تبعیت از اهل بیت و هادی بودن
آنان را گوشزد می کند. محمد بن ابی بکر می گوید: فاطمه (س)، دختر رسول الله (ص) از
انبیاء نبود ولی فرشتگان با او صحبت می کردند. (علل الشرائع، ۱/۱۸۳) که نشان دهنده
جایگاه ممتاز آن حضرت است و این که متصل به وحی است و به یقین می تواند هادی
امت باشد.

امام صادق (ع) در تبیین آیه: «انا انزلناه فی لیلۃ القدر» (القدر، ۱) می فرماید: «لیلة» فاطمه
است و «قدر» خداوند است پس هر کس که بخواید به حقیقت فاطمه را بشناسد باید
شب قدر را درک کند و او فاطمه نامیده شده زیرا که آفریدگان از شناخت او بر کنارند
و نمی توانند او را بشناسند. (فرات کوفی، ۵۸۱) گفته شده است که نور پیامبر (ص) و
أمیر المؤمنین (ع) یکی است و آن دو، در درجه و مقام اول قرار دارند و نور حسنین
پایین تر از آنها قرار دارد، و نور فاطمه (س) به تنهایی بین این دو درجه قرار دارد یعنی
یک نقطه واحد بین دو خط، به طوری که خط عالی با او به اتمام رسیده و خط پایین از
او آغاز می شود. خداوند فرموده است: «مرج البحرین یتقیان، بینهما برزخ لا بیغیان، یرج
منهما اللؤلؤ و المرجان» (الرحمن، ۱۹-۲۲) یعنی: دو دریا را [به گونه ای] روان کرد [که]
با هم برخورد کنند. میان آن دو، حدّ فاصلی است که به هم تجاوز نمی کنند. از هر دو
[دریا] مروارید و مرجان برآید. به عبارت دیگر فاطمه (س) به منزله قلب است برای

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۱۰۳
عالم وجود. (کجوری، ۱/۳۲۳) این موضوعات نیز تأکید دوباره‌ای بر مقام هدایت‌گری آن حضرت دارند.

پس می‌توان گفت فاطمه زهرا (س) نیز از این جهت برای همه بشریت، نعمت است، زیرا که او هم مانند سایر اهل بیت پیامبر (ص)، وسیله هدایت انسان‌هاست، به ایشان القاب زیادی داده شده که موضوع هدایت‌گری آن حضرت را تأیید می‌کند، از جمله: برزخ و واسطه بین نبوت و امامت، حجت کبری، فخر ائمه، سفینه نجات، عروه الوثقی، ودیعه مصطفی و... (همو، ۱/۱۴۵) این القاب نشان دهنده این است که او وسیله هدایت و یکی از راهبران، به سوی سعادت است. مهم‌تر از همه این‌که فاطمه (س) به عنوان یکی از چهارده معصوم، کلام و کردار و تقریرش، حدیث است و هم‌چنین جزء زنان راوی از پیامبر است. (غروی نائینی، ۱۸ و ۱۹) این‌که او در خلوت پیامبر و امیرالمؤمنین حضور داشت و از علومی که پیامبر در اختیار علی (ع) می‌گذاشت آگاه می‌شد، (صدوق، خصال، ۲۵۷) همه حکایت از این موضوع دارد که او نیز همانند ائمه (ع) یکی از هدایت‌گران الهی است.

آن گونه‌که از تاریخ و روایات برمی‌آید، فاطمه زهرا (س) برای هدایت مردم و نمایاندن مسیر صحیح اسلام و رهبرالاهی جامعه اسلامی، تمام تلاش خود را به‌کار برد به طوری که پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) به سراغ یک‌یک مسلمانان رفته و یا با سخنرانی که در مسجد پیامبر (ص) ایراد فرمود و موارد فراوان دیگر، ولایت علی (ع) را بر آنان یادآوری می‌فرمود زیرا که تنها راه هدایت، علی (ع) بود و پس از او فرزندان منتخب او. اما بیشتر مردم باسکوت و یا با بی‌اعتنایی به سخنان آن حضرت و عده‌ای هم با بی‌حرمتی به پاره تن رسول الله (ص)، ضلالت را انتخاب کردند. اما فاطمه زهرا (س) از دیدن آنان که مسیر رسیدن به ضلالت را طی می‌کردند بسیار نالان بود به طوری که در مقایسه حالات ایشان با حضرت نوح گفته شده: «اگر نوح به خاطر هلاکت و سوء عاقبت قومش گریه کرد، فاطمه نیز برای گمراهی و ضلالت و سوء عاقبت این امت گریست، تا جایی که عالم برای او «بیت‌الأحزان» شد.» (کجوری، ۱/۵۳۶) پس می‌توان گفت یکی از علل گریه‌های حضرت فاطمه (س) بعد از درگذشت پدر، مشاهده گمراهی امت پدرش بود.

۱۰۴-----منهاج - سال هفتم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۰
حضرت فاطمه (س) نشان دهنده خط اسلام راستین و مسیر اصلی هدایت است.
می توان گفت که مهم ترین دلیل سفارشات فراوان پیامبر اکرم (ص) نسبت به این بانوی
گرامی این بود که بعد از پدر، نشان مسیر صحیح اسلام باشد. این که پیامبر (ص) خطاب
به ایشان می فرمود: «پدر و مادرم فدایت!» (حاکم نیشابوری، ۱۵۶/۳) و نسبت به آزار
رساندن به آن حضرت هشدار می داد و ظلم کنندگان به ایشان را مورد لعنت قرار می داد،
برای غصب کنندگان حق او، از خداوند درخواست عذاب می کرد، (صدوق، امالی، ۱۷۷)
همه برای این بود که فاطمه (س) معیار حق و باطل باشد و رضایت ایشان با هر که بود،
آن حق، و دیگری باطل باشد تا به این وسیله امت، هدایت را از ضلالت باز شناسند و
از نعمت هدایت بهره مند شوند و در مسیر هدایت و صراط مستقیم گام بردارند.

۷- نعمت شفاعت

یکی از نعمتهایی که در روز قیامت شامل حال انسانها خواهد شد، نعمت شفاعت است:
«قل لله الشفاعة جميعا له ملك السماوات و الارض» (الزمر، ۴۴)، یعنی: بگو، شفاعت،
یکسره از آن خداست. فرمانروایی آسمانها و زمین خاص اوست. شفاعت از آن
خداوند است و به هر کس از بندگانش که خواهد بدهد. «من ذا الذی یشفع عنده الا
بإذنه» (البقره، ۲۵۵)، یعنی: کیست آن کس که جز به اذن او در پیشگاهش شفاعت کند؟
تنها به افرادی با ویژگی های خاص مثل کسانی که آگاهانه به حق گواهی دهند، داده
می شود. «و لا یملک الذین یدعون من دونه الشفاعة الا من شهد بالحق و هم یعلمون»
(الزخرف، ۸۶)، یعنی: و کسانی که به جای او می خوانند [و می پرستند] اختیار شفاعت
ندارند، مگر آن کسانی که آگاهانه به حق گواهی داده باشند.
بر اساس روایات یک گروه از شفیعیان روز قیامت، اهل بیت پیامبر می باشند (مجلسی،
۴۳/۸ و ۳۹) و امام صادق (ع) نیز فرمود: «فإن الله فكّ رقابکم من النار بولایتنا اهل
البيت» (کلینی، ۴۳۱/۱) یعنی: خداوند به وسیله ولایت ما اهل بیت شما را از آتش دور
می کند. حضرت علی (ع) نیز به این مقام اشاره کرده می فرماید که ما دارای مقام

فاطمه (سلام الله علیها)، نعمت الهی ----- ۱۰۵

شفاعت هستیم و این شفاعت شامل حال دوستداران ما می شود. (صدوق، خصال، ۶۲۴)

فاطمه زهراء (س) مانند پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) دارای مقام شفاعت است و می تواند گنهکاران امت پدرش را مورد شفاعت قرار دهد. در واقع او یکی از کسانی است که خداوند به آنان اجازه شفاعت داده است. حضرت علی (ع) می فرماید: «روزی رسول خدا بر فاطمه وارد شد و او از وقوف قیامت و روز محشر غمگین بود. پیامبر از چگونگی آن روز ما را خبر داد و در ضمن فرمود که جبرئیل می گوید: «ای فاطمه حاجت را بخواه». می گوید: «پروردگارا! شیعیانم». خداوند عزوجل می فرماید: «آنها را آمرزیدم». فاطمه می گوید: «شیعیان فرزندانم»، خداوند می فرماید: «آنها را بخشودم». فاطمه می گوید: «پروردگارا! شیعه شیعیانم»، خداوند می فرماید: «برو که هر که به تو پیوسته، همه با تو در بهشت هستند...» (فرات کوفی، ۱۷۲؛ مجلسی، ۲۲۵/۴۳-۲۲۷) و نیز ابن عباس از رسول الله (ص) نقل کرده که فرمود: «گویا دخترم فاطمه را می نگرم، در حالی که قیامت برپا شده و زنان امت را به بهشت رهبری می کند. پس هر زنی که نمازهای پنجگانه اش را بخواند و روزه ماه رمضان را بگیرد و در صورت استطاعت، حج برود و زکات مالش را بدهد و از همسرش اطاعت کند و پس از من علی را به امامت قبول داشته باشد، به شفاعت دخترم فاطمه وارد بهشت خواهد شد.» (صدوق، امالی، ۵۷۵) از ابو جعفر (ع) منقول است که روز قیامت زمانی که فاطمه کنار جهنم می ایستد و محبین اش را می بیند که به سبب گناهانشان وارد دوزخ می شوند، به خداوند عرضه می دارد: «خدایا! تو من را فاطمه نامیدی تا به وسیله من، پیروان من و فرزندانم را از آتش برهانی، و وعده تو حق است زیرا که تو در وعدهات تخلف نمی کنی.» خداوند می فرماید: «ای فاطمه! تو راست می گویی... تو بندگانم را که مستحق عذاب هستند مورد شفاعت قرار می دهی تا جایگاه و منزلت تو در نزد من، برای فرشتگان و انبیاء و همه فرستادگانم آشکار شود.» (صدوق، علل الشرائع، ۱/۱۷۹)

مهم ترین دلیلی که مسئله شفاعت فاطمه (س) را تأیید می کند این است که این مقام جزء مهریه آن بانوست: «جعل الله مهر فاطمه الزهراء شفاعه المذنبین من امه ابیها» (مرعشی، ۳۶۷/۱۰؛ قیومی، ۲۷۴)، یعنی: خداوند مهریه فاطمه را شفاعت گنهکاران امت پدرش

۱۰۶-----منهاج - سال هفتم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۰
 قرار داد. و «شفاعة امه محمد صلی الله علیه وآله صداق فاطمه و دخول من احب فاطمه
 الجنه بلا حساب»، (مرندی، ۴۲) شفاعت امت محمد (ص) و داخل شدن دوستداران
 فاطمه به بهشت بدون حساب، مهریه فاطمه است؛ و نیز رسول اکرم (ص) فرمودند:
 «قد جعلت مهرها الجنه» (کلینی، ۳۴۳/۵؛ حرّعاملی، ۶۹/۲۰) مهریه فاطمه، بهشت قرار
 داده شده است. که فاطمه زهرا (س) با مورد شفاعت قرار دادن امت رسول الله (ص)
 باعث ورود آنان به بهشت می شود. بهتر است گفته شود که فاطمه زهرا (س) کسی
 است که مردان و زنان عالم روز قیامت تحت لوای محبت و ولایت او قرار می گیرند.

نتیجه مقاله

فاطمه (س) برای پیامبر (ص) نعمت بود زیرا که فرزند صالح، نعمت است؛ فرزندی که
 زمینه ادامه نسل پیامبر و به وجود آمدن حجت های الهی شد. او برای امیرالمؤمنین
 نعمتی بی نهایت بود، زیرا که همسری آرامش گر بود و در واقع بزرگ ترین حامی او بود.
 او به عنوان مادر برای حسن و حسین (ع) و به تبع آنان سایر ائمه (ع) نعمت است،
 زیرا که توانست از عهده وظیفه مادری خود که تربیت فرزندان است، به خوبی برآید و
 در واقع فرزندانی را که همه حجت های الهی هستند برای پذیرش این مقام، به خوبی
 تربیت و آماده نماید. در سطحی وسیع تر، او برای همه بشریت نعمت است، از آدم
 ابوالبشر و انبیاء عظام گرفته تا سایر انسان ها، زیرا که او برای جهانیان اسوه و الگوست و
 برای زمین و همه ساکنانش، وسیله فیض الهی است و این که هدف از خلقت وجودش،
 هدایت همه انسانها است و در نهایت با مقام شفاعتی که دارد، این نعمت بودنش به حد
 اعلائی خود می رسد، که البته شامل حال امت پدر، به خصوص شیعیان و محبین همسر
 و فرزندانش می شود.

پس می توان به قطع و یقین گفت که فاطمه (س) همراه با ائمه (ع)، نعمتی است که
 روز قیامت از ما درباره آن پرسش خواهد شد. «ثم لتسئلن یومئذ عن النعم» (التکائر، ۸)
 یعنی: سپس در همان روز است که از نعمت [روی زمین] پرسیده خواهید شد. به یقین

فاطمه (سلام الله عليها)، نعمت الهی ----- ۱۰۷
پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) به قدر و منزلت و جایگاه این نعمت بزرگ، آگاه
بوده و قدرشناس این نعمت هستند، حال باید دید که دیگر بهره‌مندان از این نعمت،
قدر او را می‌دانند؟

کتابشناسی

- ۱- قرآن کریم، ترجمه فولادوند.
- ۲- مفاتیح الجنان، شیخ عباس قمی.
- ۳- ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، الأملی، مرکز چاپ و نشر مؤسسه بعثت، قم، چاپ:
اول، تحقیق بخش دراسات الإسلامیه مؤسسه بعثت، ۱۴۱۷ هـ.ق.
- ۴- همو، الخصال، جامعه مدرسین حوزه علمیه، قم، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، ۱۴۰۳
هـ.ق.
- ۵- همو، علل الشرائع، المكتبه الحیدریه، نجف، تحقیق محمد صادق بحر العلوم، ۱۳۸۶ هـ.ق.
- ۶- همو، عیون اخبار الرضا (ع)، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، بیروت، تحقیق حسین أعلمی،
۱۴۰۴ هـ.ق.
- ۷- همو، من لا یحضره الفقیه، مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، قم،
چاپ: دوم، تحقیق علی اکبر غفاری.
- ۸- ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب، المكتبه الحیدریه، نجف، تحقیق گروهی
از اساتید نجف اشرف، ۱۳۷۶ هـ.ق.
- ۹- ابن فارس، ابو الحسن احمد بن فارس زکریا، معجم مقاییس اللغه، مكتبه الإعلام الإسلامی،
تحقیق عبد السلام محمد هارون، ۱۴۰۴ هـ.ق.
- ۱۰- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، نشر ادب الحوزه، قم، ۱۴۰۵ هـ.ق.
- ۱۱- اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه فی معرفه الائم، دار الأضواء، بیروت، چاپ: دوم،
۱۴۰۵ هـ.ق.
- ۱۲- آمینی، عبد الحسین احمد، الغدیر فی الكتاب و السنه و الادب، دار الكتاب العربی، بیروت،
چاپ: چهارم، ۱۳۹۷ هـ.ق.
- ۱۳- بخشایشی، عقیقی، چهارده نور پاک، نوید اسلام، تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۱ هـ.ش.
- ۱۴- جوادی آملی، عبد الله، تسنیم، تفسیر قرآن کریم، اسراء، قم، ۱۳۸۶ هـ.ش.

- ۱۰۸-----منهاج - سال هفتم، شماره دوازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۰
- ۱۵- حاکم نیشابوری، محمد بن عبد الله، المستدرک علی الصحیحین، إشراف: یوسف عبد الرحمن المرعشی.
- ۱۶- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث، قم، چاپ دوم، ۱۴۱۴ هـ.ق.
- ۱۷- خمینی، روح الله الموسوی، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، بی تا.
- ۱۸- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات غریب القرآن، دار العلم الدار الشامیه، بیروت، چاپ اول، تحقیق ضفوان عدنان داودی، ۱۴۱۲ هـ.ق.
- ۱۹- سیدین طاووس، سیدعلی بن طاووس حسینی حلّی، الأمان من أخطار الأسفار و الزمان، مؤسسه آل البيت، قم، چاپ اول، تحقیق مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث، ۱۴۰۹ هـ.ق.
- ۲۰- طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه، قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۲ هـ.ق.
- ۲۱- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الأخلاق، دار الشرف الرضی، قم، چاپ چهارم، ۱۴۱۲ هـ.ق.
- ۲۲- طبری، محمد بن جریر، دلائل الامامه، مرکز چاپ و نشر مؤسسه بعثت، قم، چاپ اول، ۱۴۱۳ هـ.ق.
- ۲۳- طوسی، محمد بن حسن، الأمالی، دار الثقافه، قم، چاپ اول، تحقیق بخش دراسات الاسلامیه مؤسسه بعثت، ۱۴۱۴ هـ.ق.
- ۲۴- همو، تهذیب الأحکام، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ سوم، تحقیق سید حسن موسوی، ۱۳۶۴ هـ.ش.
- ۲۵- همو، الغیبه، مؤسسه معارف اسلامی، قم، چاپ اول، تحقیق عباد الله تهرانی و علی احمد ناصح، ۱۴۱۱ هـ.ق.
- ۲۶- عاشور، سید علی، الولایه التکوینیّه لآل محمد (ع)، بی جا، بی تا.
- ۲۷- عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، نورالتقلین، انتشارات اسماعیلیان، قم، چاپ چهارم، تحقیق سید هاشم رسولی محلاتی، ۱۴۱۵ هـ.ق.
- ۲۸- غروی نائینی، نهله، محدثات شیعه، مرکز نشر آثار علمی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۹ هـ.ش.
- ۲۹- فخر الدین رازی، ابو عبد الله محمد بن عمر، مفاتیح الغیب، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ سوم، ۱۴۲۰ هـ.ق.

- فاطمه (سلام الله عليها)، نعمت الهی ----- ۱۰۹
- ۳۰- فرات کوفی، ابو القاسم فرات بن ابراهیم، تفسیر فرات کوفی، سازمان چاپ و انتشار وزارت ارشاد اسلامی، تهران، چاپ اول، تحقیق محمد کاظم محمودی، ۱۴۱۰ هـ.ق.
- ۳۱- قائمی، علی، در مکتب فاطمه، انتشارات امیری، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۳ هـ.ش.
- ۳۲- قرشی، سیدعلی اکبر، قاموس قرآن، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۱ هـ.ش.
- ۳۳- قمی، شاذان بن جبرئیل، الروضه فی فضائل أميرالمؤمنین، چاپ اول، علی شکرچی، ۱۴۲۳ هـ.ق.
- ۳۴- قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، دار الکتب، قم، چاپ چهارم، تحقیق سید طیب موسی جزایری، ۱۳۶۷ هـ.ش.
- ۳۵- قیومی، جواد، صحیفه الزهراء، مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، قم، چاپ اول، ۱۳۷۳ هـ.ش.
- ۳۶- کجوری، محمد باقر، الخصائص الفاطمیه، انتشارات الشریف الرضی، چاپ اول، ترجمه سید علی جمال اشرف، ۱۳۸۰ هـ.ش.
- ۳۷- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دار الکتب الإسلامیه، تهران، چاپ سوم، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، ۱۳۶۷ هـ.ش.
- ۳۸- متقی هندی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، مؤسسه الرساله، بیروت، شرح و تفسیر بکری حیانی، تصحیح صفوة سقا، ۱۴۰۹ هـ.ق
- ۳۹- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، مؤسسه وفاء (دار احیاء التراث العربی)، بیروت، چاپ دوم، تحقیق محمد باقر بهبودی، ۱۴۰۳ هـ.ق.
- ۴۰- مرعشی تستری، سید نور الله حسینی، شرح احقاق الحق و ازهاق الباطل، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، قم، تحقیق و تعلیق سید شهاب الدین مرعشی نجفی، تصحیح سید ابراهیم میانجی.
- ۴۱- مرندی، أبو الحسن، مجمع النورین و ملتقى البحرین فی احوال بضعه سید الثقلین، آل عبا، قم، ۱۳۸۱ هـ.ش.
- ۴۲- نعمانی، محمد بن ابراهیم، کتاب الغیبه، أنوار الهدی، قم، تحقیق فارس حسون کریم، ۱۴۲۲ هـ.ق.
- ۴۳- نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت (ع) لإحياء التراث، بیروت، چاپ اول، ۱۴۰۸ هـ.ق.